VERHAAL VAN ONS WINTERSWIJK

Startdocument omgevingsvisie Winterswijk

De gemeente werkt aan een omgevingsvisie. Er komt namelijk veel op ons af, waarop we goed voorbereid willen zijn voor de toekomst. In het Verhaal van Winterswijk is op hoofdlijnen een basis gelegd voor de omgevingsvisie bebouwde kom. Daarmee bedoelen we dat het startdocument ruimte biedt voor aanpassingen en aanvullingen. Voor nu is het een eerste stap om met elkaar te bepalen of dit de juiste basis is voor verdere uitwerking voor de te ontwikkelen omgevingsvisie.

Maart 2024

ONS Winterswijk
*Samen*werken aan onze toekomst

gemeente Winterswijk

Bron: P. Rhebergen

INLEIDING

Het is prettig leven in Winterswijk! We hebben een levendig centrum, een prachtig Nationaal Landschap en een goed en gevarieerd aanbod aan voorzieningen. Dit is mogelijk doordat onze gemeente een centrumfunctie vervult. Winterswijk scoort hoog wanneer we kijken naar de leefbaarheidsscores uit het Achterhoeks Woonwensen- en Leefbaarheidsonderzoek (AWLO 2021). Dit willen we ook in de toekomst graag zo houden, maar dat gaat niet vanzelf en dat kunnen we ook zeker niet alleen. Er komt veel op ons af. Denk bijvoorbeeld aan keuzes over de ontwikkeling van woningbouw, klimaatverandering, economie, gezondheid, bevolkingssamenstelling, voorzieningen en de functie van de gemeente Winterswijk in de (Eu)regio. De centrale vraag bij het opstellen van een omgevingsvisie is hoe we Winterswijk in 2040 prettig leefbaar houden.

De omgevingsvisie helpt ons bij het opstellen van beleid en het maken van de juiste keuzes voor een gezond en leefbaar Winterswijk. Wat gaan we doen om Winterswijk aantrekkelijk te houden voor onze inwoners, ondernemers en de vele bezoekers. Voor de samenleving biedt de omgevingsvisie hulp en inspiratie hoe hun initiatieven kunnen bijdragen aan de gewenste toekomst van Winterswijk. Om tot een omgevingsvisie te komen doorlopen we drie stappen:

- Fase 1: Verhaal van Winterswijk
- Fase 2: Omgevingsvisie Winterswijk
- Fase 3: Besluitvorming

Het voorliggende document is het resultaat van fase 1: Het Verhaal van Winterswijk. In het Verhaal van Winterswijk is op hoofdlijnen een basis gelegd voor de omgevingsvisie bebouwde kom. Daarmee bedoelen we dat het document ruimte biedt voor aanpassingen en aanvullingen. Voor nu is het een eerste stap om met elkaar te bepalen of dit de juiste basis is voor verdere uitwerking. In deze eerste fase staan we stil bij het wat (de opgaven) en in de verdere uitwerking bij het hoe (de richting en keuzes).

ONS Winterswijk
*Samen*werken aan onze toekomst

INHOUDSOPGAVE

1. Omgevingswet in een notendop 4
1.1 De Omgevingwet 4
1.2 De omgevingsvisie 5
2. De reis van Winterswijk 6
2.1 Vorming van het landschap 6
2.2 Groots dorp op een handelsroute 9
2.3 Textiel, het spoor en stedelijke bloei 11
2.4 De Winterswijkse Samenleving 14
2.5 Dragers en kansen 14
3. Trends en ontwikkelingen 16
4. Wensen uit de samenleving 22
5. Opgaven ONS Winterswijk 26
5.1 Kernopgave 1 : Het visitekaartje van Winterswijk 27
5.2 Kernopgave 2: Vergrijzing en emigratie: hoe blijven we als grote kern vitaal? 27
5.3 Kernopgave 3: Gastvrij Winterswijk 28
5.4 Deelopgave 1: Een attractief (groter) kerngebied 29
5.5 Deelopgave 2: Leefbaar en prettig wonen in de kom 31
5.6 Deelopgave 3: De Winterswijkse (duurzame) mobiliteitsopgave 32
5.7 Deelopgave 4: Een groen en levend dorp 33
5.8 Deelopgave 5: Meedoen in Winterswijk 34
5.9 Deelopgave 6: Economisch (veelzijdig) vitaal 35
6. Hoe nu verder? 37
7. Bijlagen 38

Totstandkoming

Om tot het Verhaal van Winterswijk te komen hebben we het afgelopen jaar verschillende stappen gezet. Zo waren er ambtelijke werksessies met het fysiek en sociaal domein, een politiek forum met onder andere trendwatcher Farid Tabarki, participatiemaand in juni en een presentatie over het programma Mooi Nederland door Gido ten Dolle (hoofd afdeling Ruimtelijke Kwaliteit bij Binnenlandse Zaken).

We maken de omgevingsvisie samen met inwoners, ondernemers en organisaties. We hebben hen nodig om samen te werken aan een leefbaar en toekomstbestendig Winterswijk. Daarom stond juni 2023 in het teken van participatie. Voor het Verhaal van Winterswijk vroegen wij de samenleving een digitale enquête in te vullen. De enquête bestond uit een wensprikker en een opgaveprikker. Via deze prikkers konden deelnemers hun wens of opgave op de kaart 'prikken'. Omdat een digitale enquête niet voor alle doelgroepen even toegankelijk is, zijn we in de maand juni op diverse fysieke locaties aanwezig geweest om inwoners te helpen met invullen en informatie op te halen. Zo waren we onder meer bij het Ouderencentrum, het Midzomer Mondriaan Festival, het Torenfestival, bij Kringloop Aktief en bij de scholieren van het Gerrit Komrij College. Hierdoor zijn allerlei doelgroepen goed vertegenwoordigd in de resultaten.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 staan we stil bij de Omgevingswet en de omgevingsvisie. De omgevingsvisie is namelijk één van de kerninstrumenten uit de Omgevingswet die januari 2024 in werking is getreden. Daarom lichten we in een notendop toe wat de Omgevingswet en de omgevingsvisie inhouden.

In hoofdstuk 2 maken we een sprong terug in de tijd. Hoe heeft Winterswijk zich ontwikkeld en hoe zijn we gekomen tot het Winterswijk van nu? De identiteit van ons Winterswijk is ontstaan door het verleden en helpt bij het in beeld brengen van onze kwaliteiten.

In hoofdstuk 3 kijken we naar de trends en ontwikkelingen op hoofdlijnen. Wat zien we qua ontwikkelingen op ons afkomen en wat vraagt aandacht in Winterswijk.

In hoofdstuk 4 staan de resultaten van de participatie centraal. Welke wensen spelen er in de samenleving en zijn er mogelijk ook tegenstrijdigheden?

In hoofdstuk 5 staan de Winterswijkse opgaven genoemd. Deze opgaven komen voort uit de bovenstaande hoofdstukken en vragen om richting en keuzes om Winterswijk leefbaar en toekomstbestendig te houden.

In hoofdstuk 6 kijken we door naar fase 2, de uitwerking van de omgevingsvisie Winterswijk. In fase 2 werken we de opgaven verder uit en dienen er keuzes gemaakt te worden. Hoe we dat gaan doen beschrijven we in een aparte starnotitie.

Bron: F. Bosvelt

DE OMGEVINGSVISIE IN EEN NOTENDOP

1

1.1 DE OMGEVINGSWET

De Omgevingswet is januari 2024 in werking getreden. De Omgevingswet staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. Met de Omgevingswet komen alle onderwerpen uit de fysieke leefomgeving samen. Thema's als gezondheid, veiligheid, geluid, natuur, woningbouw en water maken integraal onderdeel uit van visies en beleid. De wet voegt deze zogeheten sectorale wetten samen tot één wet en beschrijft een aantal nieuwe kerninstrumenten waaronder de omgevingsvisie.

Een uitgangspunt van de Omgevingswet is dat er minder regeldruk komt, wat moet leiden tot meer ruimte voor initiatieven vanuit de samenleving. Onder regeldruk verstaan we de moeite of kosten voor ondernemers, instellingen en particulieren om overheidsregels na te leven en vergunningen aan te vragen. De regelgeving in het fysieke domein moet eenduidiger worden, gemakkelijker te begrijpen zijn voor experts en leken. Het fysieke domein gaat over het terrein van wonen, ruimtelijke ordening, milieu, klimaatbeleid, water, landbouw, natuur, voedsel(kwaliteit), verkeer en vervoer en de ruimtelijk-economische ontwikkeling. Samenwerking tussen verschillende overheidslagen en ketenpartners is onmisbaar. Op lokaal niveau krijgen bestuurders meer vrijheid om keuzes te maken en wordt er meer aandacht besteed aan oplossingen die passen bij de specifieke situatie, waarbij de totale leefomgeving centraal staat.

1.2 DE OMGEVINGSVISIE

Zoals hierboven beschreven is de omgevingsvisie één van de kerninstrumenten onder de Omgevingswet. Iedere gemeente dient voor 1 januari 2027 één omgevingsvisie op te leveren voor haar hele grondgebied. Het is een strategische visie voor de lange termijn voor de gehele fysieke leefomgeving van de gemeente. De omgevingsvisie is vergelijkbaar met de structuurvisie van nu, maar gaat verder dan alleen de beschrijving van de 'traditionele' fysieke leefomgeving. De omgevingsvisie gaat ook in op de samenhang van opgaven en ontwikkelingen. Hierin komen thema's bij elkaar zoals: ruimte, water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, economie, infrastructuur en erfgoed. Daarnaast krijgen ook onderwerpen als gezondheid, duurzaamheid, milieu en participatie een plek. In de omgevingsvisie worden hoofdlijnen en verbanden zichtbaar en wordt een integrale afweging gemaakt.

Alle strategische beleidsinstrumenten die over de fysieke leefomgeving gaan, worden onderdeel van de omgevingsvisie, zoals bijvoorbeeld de woonvisie, het mobiliteitsplan, het gemeentelijk waterplan, visie recreatie en toerisme en de klimaatadaptatiestrategie. Daarnaast wordt er ook een nieuwe visie op het sociaal domein opgesteld en worden deze waar nodig op elkaar afgestemd. Het is belangrijk dat in de omgevingsvisie keuzes worden gemaakt voor de toekomst en dat is ook nodig. Bij het bundelen van bestaand beleid komen er dilemma's naar boven omdat deze voorheen niet op elkaar waren afgestemd. De omgevingsvisie helpt ons als afwegingskader bij het maken van keuzes bij toekomstige ontwikkelingen.

OMGEVINGSWET

De 6 instrumenten

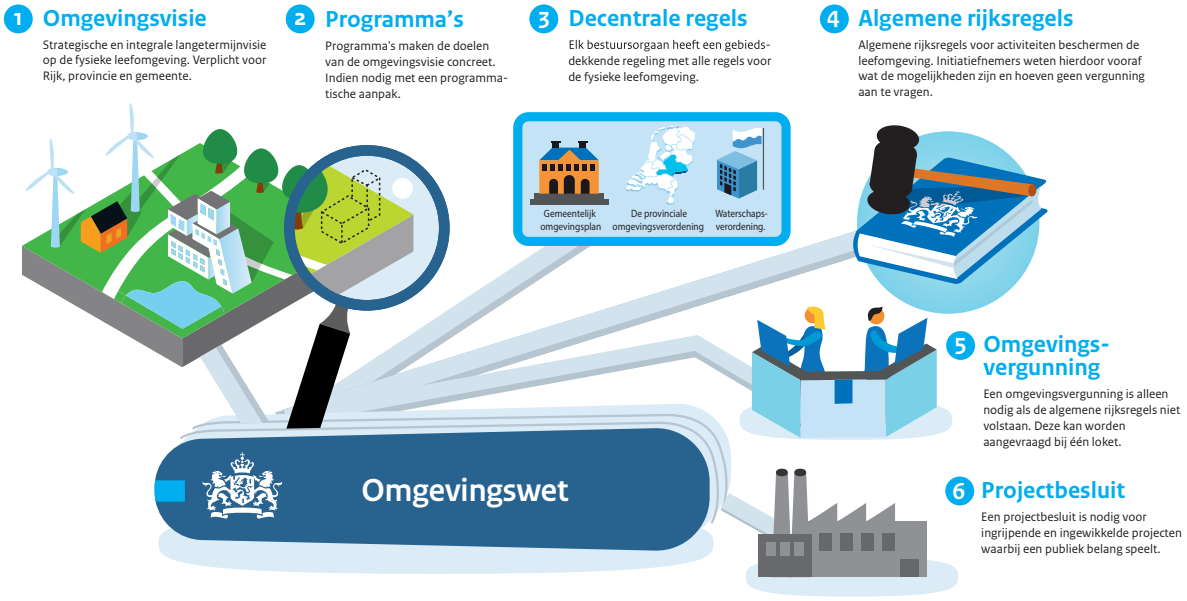

Bron: Oud Winterswijk

DE REIS VAN WINTERSWIJK 2

Winterswijk van vandaag: drie bepalende periodes

Het Winterswijk van nu is niet in één keer ontstaan. Het is stap voor stap gevormd door alle lagen en gebeurtenissen van de geschiedenis van 'ons Winterswijk'. In drie verhaallijnen wordt een beeld gegeven van de ruimtelijke Winterswijkse kwaliteiten: de vorming van het landschap, de opkomst van Winterswijk als groots dorp en daaropvolgende industriële en recreatieve bloei. Deze verhaallijnen hebben het karakter van Winterswijk bepaald. Ze zijn herkenbaar vandaag de dag, soms heel duidelijk en soms wat verstopt achter nieuwe ontwikkelingen. Voorafgaand aan het opstellen van een omgevingsvisie is het goed om in beeld te krijgen wat onze (ruimtelijke) identiteit en basiskwaliteit is. Als we daar zowel bij grotere ambities als bij concrete projecten steeds aan blijven werken, zetten we uiteindelijk Winterswijk als geheel krachtig neer: zichtbaar en blijvend aantrekkelijk voor de toekomst.

2.1 DE VORMING VAN HET LANDSCHAP

De eerste bepalende Winterswijkse kwaliteit is het prachtige coulisselandschap. De Achterhoek is mooi, maar in Winterswijk is het coulisselandschap sterk aanwezig. Je vindt hier nog meer afwisseling, beken, bossen en hoogteverschillen dan ergens anders in de Achterhoek.

Het Winterswijkse landschap ligt vanuit Nederland gezien op hoge zandgronden. De ondergrond wordt gevormd door het Oost Nederlands Plateau, dat deel uitmaakt van de randen van 'Bekken van Münster': Een grotere Duitse vallei waarvan de randen in de ijstijden naar buiten toe zijn opgestuwd. Winterswijk ligt op deze rand met aan de westkant op de lijn Aalten – Lichtenvoorde, een laatste richel die de echte buitenrand vormt. Zodoende vormt de hoogteligging met glooiingen de basislaag van het Winterswijkse landschap. Onder het oppervlak ligt nog een minstens net zo kenmerkende eigenschap. Door de opstuwingen zijn ondergrondse bodemlagen die normaal netjes op elkaar liggen naar boven geduwd, en daarmee zijn miljoenen jaren oude bodemlagen aan de oppervlakte komen te liggen. In de Winterswijkse steengroeve wordt (mede door de winning van Muschelkalk) deze bodemopbouw prachtig zichtbaar.

Bovenop het basisreliëf zijn weer extra 'groeven' in het landschap ontstaan: in een stelsel van beken en zandruggen die dicht naast elkaar liggen. Water liep af van de hoge gronden

en verzamelde zich in een breed vertakt netwerk van beken en beeklopen. Naast de beken werd in droge (koude) tijden juist zand opgestoven dat op hogere ruggen strandde en daar bleef liggen. Door die combinatie van beken en zandruggen is het mooie, soms haast on-Nederlandse beeld ontstaan met beken, bossen en hoogteverschillen naast elkaar.

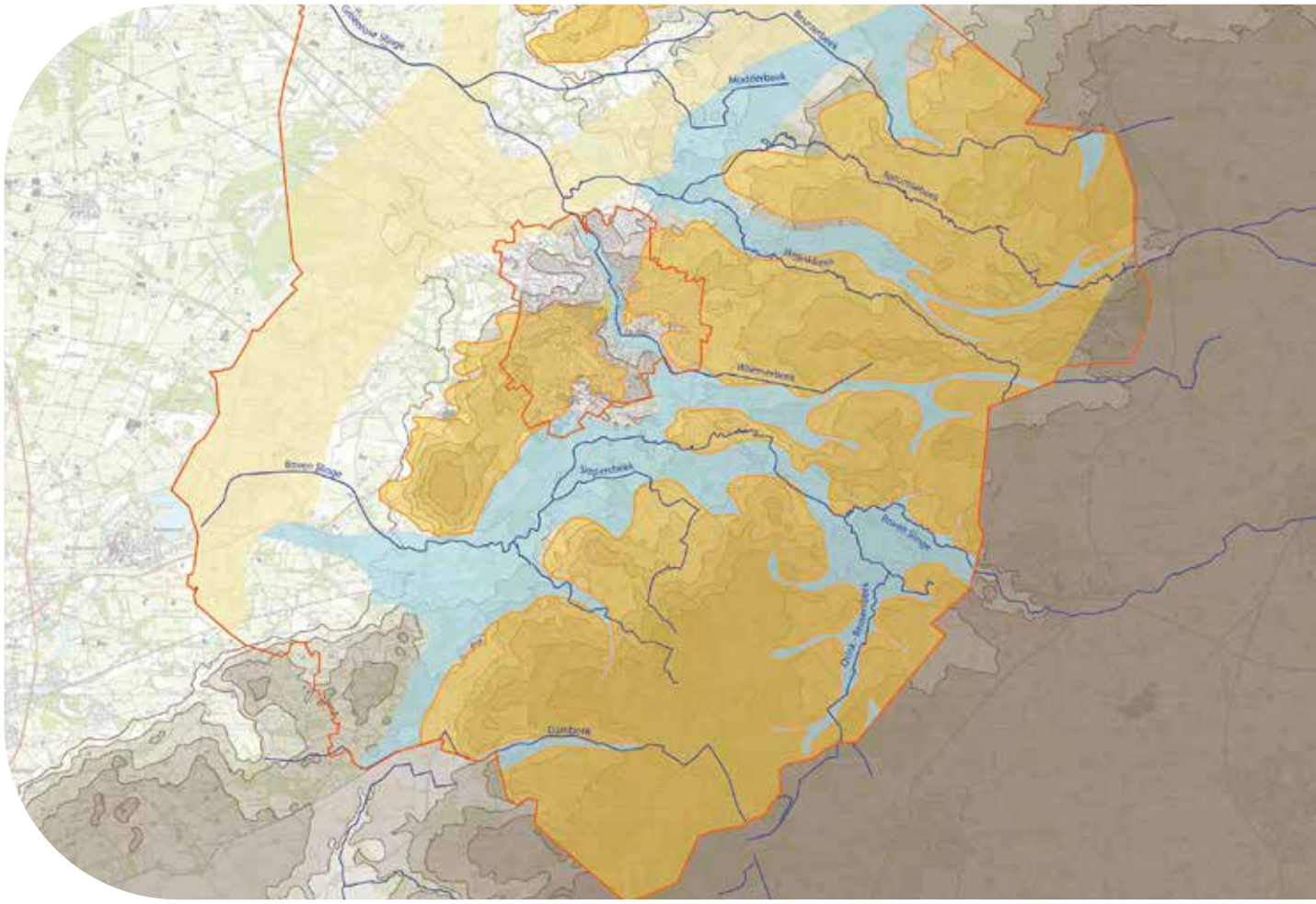

Oude Landschappen

De glooiende bodem met beken en ruggen heeft zich vervolgens steeds verder gevormd tot een afwisselend landschap. De hogere gronden waren het eerst geschikt voor bewoning, ook met drinkwater uit de beken in handbereik. Het boerenbedrijf paste goed in het kleinschalige landschap en voegde daar weer een laagje aan toe met essen, erven en lanen. Zo tekent zich het 'oude deel' van het hele Winterswijkse landschap af: op alle hoogste gronden met hun kenmerkende kleinschalige en grillige inrichting.

Jonge ontginningen

Pas veel later kwam het vizier te liggen op de lager gelegen tussengebieden, de woeste gronden. Bijzonder in Winterswijk is dat een aantal nog steeds natuurgebied is: de hoogvenen zoals het Wooldse Veen, Korenburger Veen en Zwillbrocker Venn. Andere gronden werden wel als boerenland in gebruik genomen met inmiddels nieuwe ontginningstechnieken: daarmee zijn het grotere open gebieden met recht getrokken sloten. Dit type landschap wordt daarom ook vaak benoemd als jonge (heide) ontginningen.

De variatie maakt de schoonheid

Al met al is het Winterswijkse landschap laag op laag gevormd tot wat het nu is. Door al die lagen en door alle overgebleven kenmerken naast elkaar -en uit verschillende tijden- is bovendien die kenmerkende variatie ontstaan. Niet voor niets is Winterswijk als enige gemeente in Nederland aangewezen als Nationaal Landschap.

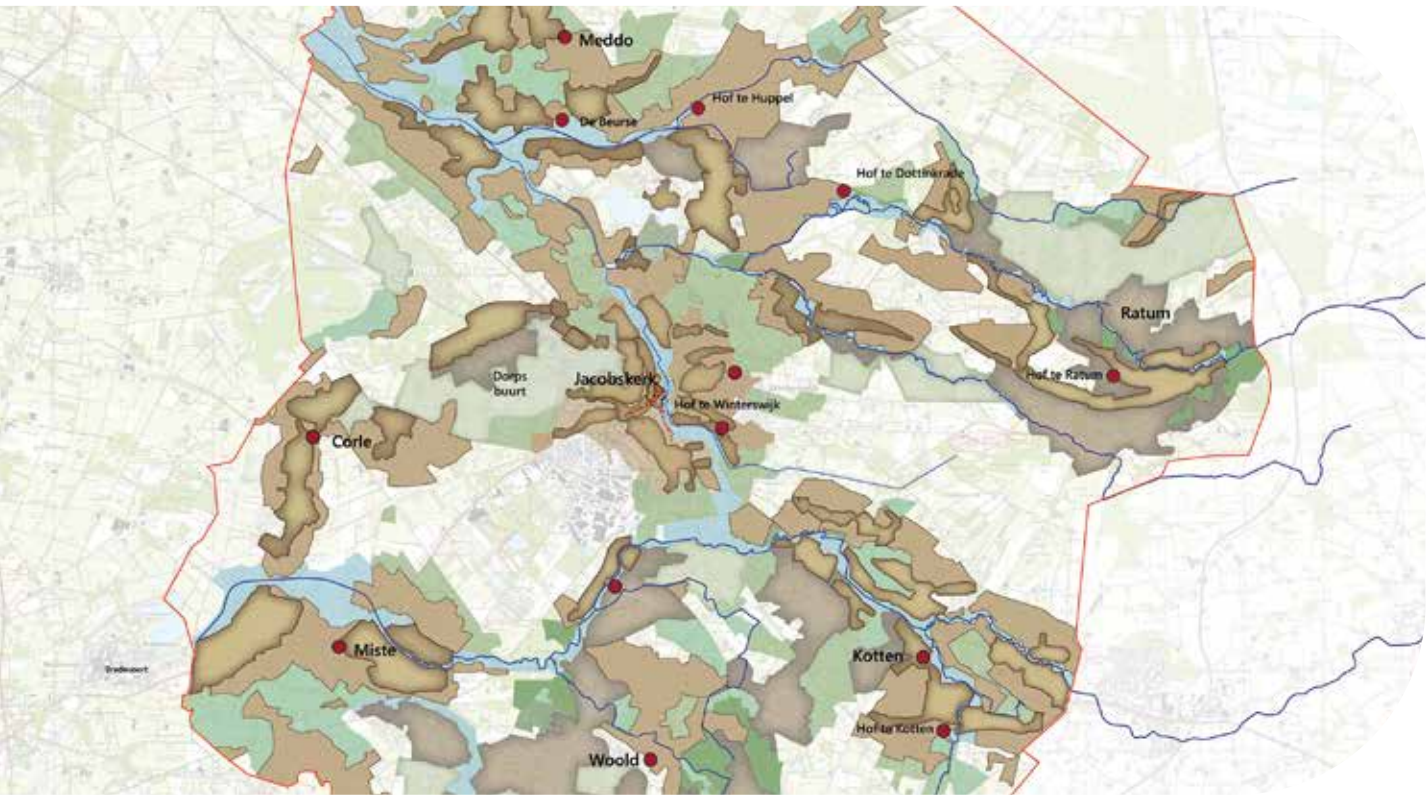

2.2 GROOTS DORP OP EEN HANDELSROUTE

'Het dorpse' is een tweede grote kwaliteit van Winterswijk. De vraag is soms wat Winterswijk nu is, dorp of stad? Dit vanwege toch de rol als grotere regiokern. De stadse elementen zijn later gekomen, maar in de oorsprong is Winterswijk altijd al een groot en belangrijk dorp geweest. Juist het dorpse karakter zorgde in de 16e eeuw voor het eerste succes en ook nu nog geeft dat een speciale uitstraling mee aan Winterswijk. Misschien ook al één van de factoren die Duitsers weten te waarderen in de 'Gemutlichkeit' die ze in Winterswijk vinden.

Het dorp Winterswijk is gegroeid uit of naast de plek van een grote boerderij, ongeveer ter plaatse van de Ratumsestraat: de 'Hof te Winterswijk'. Deze hof lag, net als andere geschikte woonplekken, op een hoge plateaurand en dekzandrug, maar ook direct aan het water van de Whemerbeek. In de naamgeving zijn nog de es of enk en de kamp van de hof herkenbaar: de Scholtenenk en aan de overkant van de beek Sellekamp. De plek van deze Hof was zeer ideaal. De beek was hier op zijn smalst en met een brug oversteekbaar naar hoge gronden op de plateauranden direct daarnaast. De Hof te Winterswijk maakte deel uit van de bestuurseenheid van het 'Kapittel van Münster'. Het Münsterland was van belang voor het ontstaan van het dorp. Het Bisdom van Münster stichtte rond de tiende eeuw de Jacobskerk naast de hof, waaromheen de eerste en oudste kern van Winterswijk rondom de markt ontstond.

Winterswijk lag zowel vanuit Münster als vanuit Nederland in verhouding ver weg van alles. Juist het ontbreken van stadsrechten en de ligging aan een handelsroute tussen de grotere steden zorgde voor de opbloei tot een voor die tijd al groot en krachtig dorp. Handelslieden hoefden geen tol te betalen en zo werd Winterswijk voor herbergiers en ambachtslieden een interessante plek om zich te verenigen en hun diensten af te zetten.

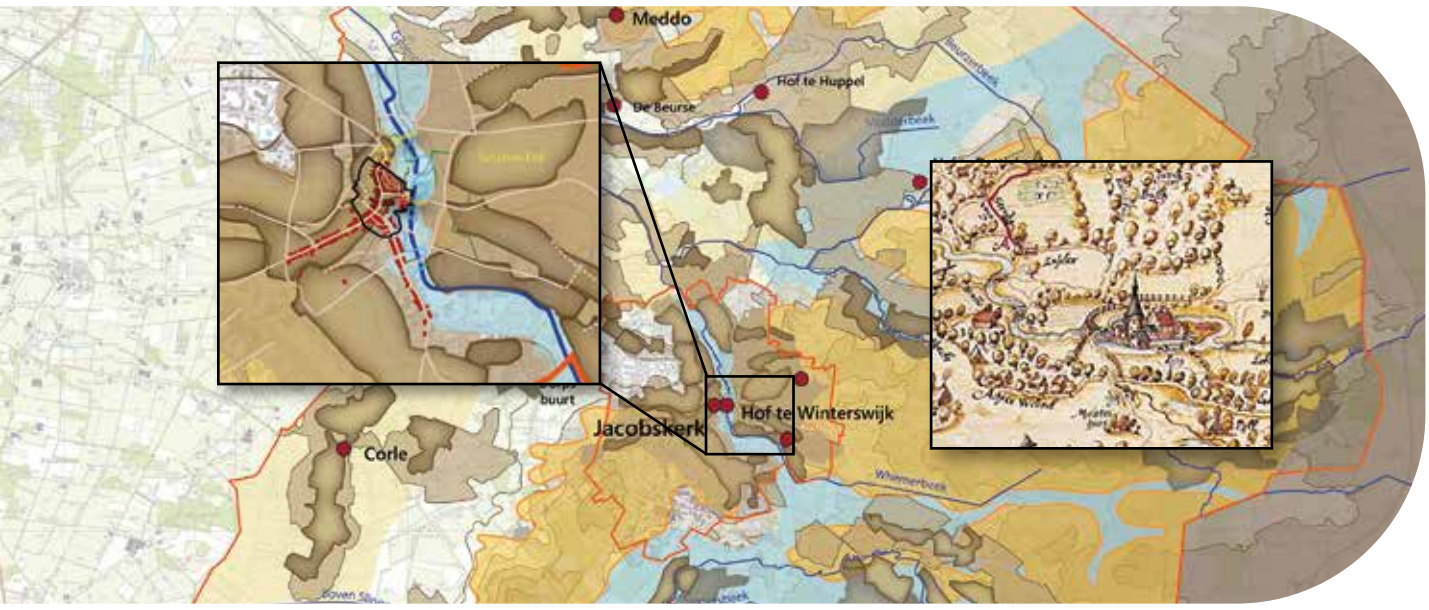

Vanuit de markt met de strategische ligging op de hoge koppen aan de Whemerbeek is de kern Winterswijk verder gegroeid. Wat nu de winkelstraten zijn was tot de 18e eeuw het dorp, met aaneengeschakelde huizen en de markt als centrale plek. Alle wegen uit het ommeland en de buurtschappen kwamen samen op de markt, wat terug te zien is in de naamgeving: de Misterstraat, de Wooldsestraat, Ratumsestraat en Meddosestraat. Voor die tijd normaal, maar toch een bijzondere herinnering is de ligging van diepstekende moes- en nutstuinen achter de bijna stads- geschakelde huizen. Het moet een machtig beeld geweest zijn: het compacte maar bruisende dorp met de grote Jacobskerk in het midden en de tuinen uitlopend in het nog lege en uitgestrekte landschap.

Bron: Oud Winterswijk

Bron: Oud Winterswijk

NB. ‘Een achter gelegen hoek’ en vasthouden van de kleinschaligheid.

Er is niet één antwoord te geven, maar het behoud van het kleinschalige landschap van Winterswijk heeft een achtergrond in de persoonlijkheid van de Scholtenboeren. Ze waren gehecht aan hun eigen cultuur en bedrijfsgewoonten. Ze hielden nog lang vast aan de kleinschaligheid van hun akkers en bosjes, terwijl de omgeving al meeging met nieuwere tijden. Scholtenboeren en in het algemeen ook Achterhoekers lieten zich niet zo leiden door het hogere bestuur. Ze gingen liever hun eigen gang en hielden daarin ook een behoorlijke vrije hand, dit omdat de besturen op afstand zaten en weinig grip hadden op de Achterhoek. Zowel de schoonheid als het vrije karakter zijn dus diep geworteld in de geschiedenis.

2.3 TEXTIEL, HET SPOOR EN STEDELIJKE BLOEI

Winterswijk was al eeuwenlang een mengeling van mensen met verschillende achtergronden die naar het dorp waren gekomen. Dit ook door oorlogen elders in het land en over de grens. Onder hen waren ook ambachtslieden en ondernemers, zoals wevers. De industrialisatie in de negentiende eeuw maakte het voor de wevers mogelijk om hun productie op te voeren en fabrieken op te richten. Steeds meer textielfabrikanten kozen de kern van Winterswijk om zich bij elkaar te vestigen en hun krachten te bundelen. Zo brak een nieuwe bloeiperiode aan, waarin Winterswijk zich rap verder ontwikkelde tot een stadse en bedrijvige kern. De textielfabrikanten brachten een golf aan verdere ontwikkelingen op gang, met niet alleen de fabrieken maar ook andere bedrijvigheid, vele etablissementen, handels- en ambachtszaken, hotels, theaters en vermaak. In 1870 nam dhr. Willink het initiatief om Winterswijk op het spoornetwerk aan te sluiten, om zo nog beter bereikbaar te zijn en producten te kunnen afzetten. Hiermee kwam het station Winterswijk met spooraansluitingen naar vijf richtingen: Bocholt, Borken, Enschede, Doetinchem en Zutphen. De textieleigenaren boden woningen aan hun arbeiders aan en hebben hiermee met de eerste projectmatige woningbouw en later kleine buurten zoals de Scholtenenk aan de wieg gestaan van het ontstaan van de woningcorporaties.

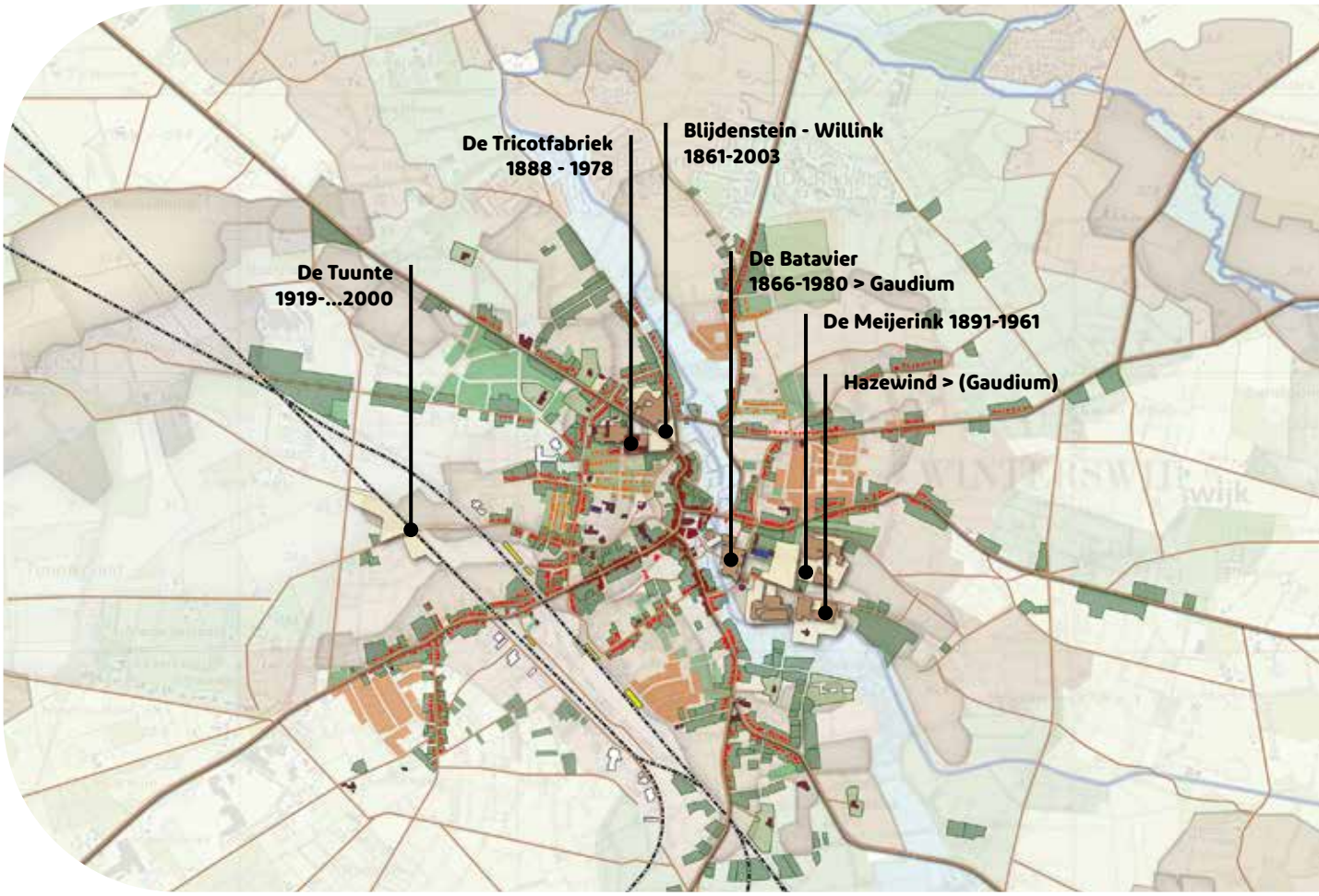

Een dorps én stads beeld

De gebouwen en het straatbeeld uit de dorpse en stadse periode vormen dé verwijzing naar het karakter en de identiteit van Winterswijk. Veel is nog terug te zien, al moet je soms door je oogharen kijken. Er zijn de fabrieksloodsen, entreegebouwen en schoorstenen met een industriële uitstraling. De villa's van eigenaren en vermogende Winterswijkers, maar ook de arbeiders- en ambachtshuisjes die nog aan deze tijd herinneren. Buiten met boerderijtjes in de kom en dorpshuizen, en in het centrum met een rijkdom aan stadse panden. Scholen, verenigingsgebouwen, zorggebouwen en het theater. De stadse woonhuizen maar ook de winkelpanden, hotels en cafés. De Jugendstilpanden vormen hier misschien wel de mooiste verwijzing van. Winterswijk is zodoende eigenlijk ontwikkeld tot een groots dorp met stadse allure. Die combinatie maakt de eigenheid van Winterswijk en vormt het pakket van ruimtelijke kwaliteit en identiteit. Winterswijk heeft én de rust en gemoedelijkheid van een dorp én het rijke beeld, de allure van statige gebouwen die bij een stad passen. Juist die combinatie moeten we koesteren en blijven laten zien als het karakter van Winterswijk.

Bron: Oud Winterswijk

Bron: Oud Winterswijk

Doorgroei in de nieuwe tijd

Vanaf de jaren '20 en zeker na de Tweede Wereldoorlog begon de bedrijvigheid te verschuiven. De industriële en technologische ontwikkelingen zetten zich door. De naoorlogse woningbouw kwam op gang. Enkele textielbedrijven zijn er nog in hun oorspronkelijke vorm, veel bedrijven zijn verhuisd of hebben hun focus in productie verlegd. Toch ligt hier wel de oorsprong van het Winterswijkse bedrijfsleven, dat zich doorontwikkeld heeft tot de maakindustrie, en soms met bedrijven in het topsegment. Winterswijk heeft zich samen met de Nederlandse ontwikkeling van de ruimtelijke ordening mee-ontwikkeld in de schillen van naoorlogse wijken buiten de stadscentra. Hierin zijn de buurt- en wijkgedachtes terug te zien en de bouwstijlen van de jaren '50-'60 tot en met nu. De voorzieningenkern is meegegroeid met onder meer het centrum, scholen, theater en het ziekenhuis. In het centrumgebied heeft de bouw van appartementsgebouwen een eigen vlucht genomen, waarbij te betwijfelen valt of het past bij het dorpse en stadse karakter. Vanaf de jaren '50 heeft ook onze mobiliteit, de opkomst van de auto en de groei van het wegennet een ongekende ontwikkeling doorgemaakt. Er kwamen ringstraten tussen de straalvormige landstraten en in stappen ontstond zo ook de ringweg West- en Zuid.

Naast de opkomst van de auto, ontstond eind jaren ´50 ook een periode van financiële bloei. Een periode waarin meer ruimte ontstond om naast het werken te genieten van vrije tijd. Deze landelijke trend was door heel Nederland zichtbaar. Mensen gingen erop uit en zochten mooie plekken om te bezoeken. In Winterswijk zorgde deze landelijke trend samen met ons unieke coulisselandschap ervoor dat het toerisme uitgroeide tot het toerisme dat we vandaag de dag kennen.

Al met al is Winterswijk na de Tweede Wereldoorlog enorm gegroeid en doorontwikkeld.

2.4 DE WINTERSWIJKSE SAMENLEVING

Ondanks dat Winterswijk zich flink heeft doorontwikkeld, is de Winterswijkse mentaliteit grotendeels hetzelfde gebleven. Door de eeuwen heen trokken we meestal ons eigen plan, maar stonden wel altijd open voor nieuwe invloeden van buiten. Het vrije handelsdorp in de 16de eeuw trok migranten aan, net zoals de textielindustrie die zich hier ontwikkelde en de bedrijvigheid van de afgelopen jaren. Groepen die zich hier vestigden zoals de doopsgezinden in de 17de eeuw en de Molukkers in de jaren '50 drukten uiteindelijk ook hun stempel op Winterswijk. Hierdoor zijn er telkens nieuwe culturen en gebruiken geïntroduceerd die het dorp maken wat het is nu is. Door gemoedelijkheid, gastvrijheid, open staan voor kansen en deze in gezamenlijkheid op te pakken heeft Winterswijk zich ontwikkeld tot een dorp met stadse allure.

De gemoedelijkheid, ook wel bekend als de Winterswijkse gemütlichkeit, is nog steeds één van de kenmerken in Winterswijk. We zeggen elkaar gedag op straat. We kijken naar elkaar om (noaberschap) en zorgen ervoor dat iedereen zich welkom voelt. Onze gastvrije houding is van belang om Winterswijk leefbaar en economisch vitaal te houden. Het Winterswijk van nu en de toekomst maken we niet alleen met inwoners. Onze ondernemers, toeristen en dagjesmensen, bezoekers uit de (EU)regio, arbeidsmigranten zijn nodig om Winterswijk draaiende te houden.

Onze mentaliteit is een sociale drager in Winterswijk en is ook van belang voor de toekomst. Het verenigingsleven speelt een belangrijke rol. Winterswijk heeft een vergrijzende bevolking, waarbij er relatief meer inwoners van 65 jaar en ouder zijn dan het landelijk gemiddelde. We dienen een oogje in het zeil te houden bij elkaar en ons noaberschap te koesteren. Winterswijk kent een bovengemiddeld aantal vrijwilligers en mantelzorgers wat getuigt van een zorgzame gemeenschap. Dit staat echter wel onder druk door de toenemende vergrijzing en ontgroening.

In Winterswijk wonen namelijk minder jongeren in de leeftijdsgroepen van 0 tot 15 jaar en 24 tot 45 jaar dan landelijk. Met een vergrijzende en (mogelijk) krimpende gemeenschap wordt het een uitdaging om het huidige voorzieningenniveau overeind te houden. De gemeente heeft op dit moment een sterke lokale economie en daardoor een aanzienlijk lager werkloosheidspercentage dan het landelijk gemiddelde. Onze voorzieningen draaien echter op arbeidskrachten en gebruikers. Daarom is het belangrijk om in de toekomst vanuit verschillende gebruikers naar Winterswijk te kijken en kansen te benutten. Een gastvrij en uitnodigend Winterswijk draagt eraan bij om de verschillende gebruikers aan Winterswijk te blijven binden.

2.5 DRAGERS EN KANSEN

Veel uit het verleden is nog herkenbaar, daarnaast hebben nieuwe ontwikkelingen niet altijd geleid tot een beter geheel van alles bij elkaar. Het verloop van historische straten is op meerdere plekken doorbroken. Hierdoor is de verbinding tussen landschap en cen-

trum minder duidelijk geworden. Het straatbeeld met nieuwe en oude gebouwen samen, maakt niet altijd ruimtelijke kwaliteit. Het stratennetwerk is stap voor stap aangepast aan en ingericht op meer (gemotoriseerd) verkeer. Een volgende ontwikkeling is dat we zien dat straten voor méér zijn bedoeld dan verkeer alleen. Het is onze beperkte buitenruimte in de bebouwde kom, die ook onze leefomgeving is. Een ruimte om te bewegen, te spelen, elkaar te ontmoeten. De groene longen van het dorp en de plek voor een gezonde leefomgeving. Deze laatste is een voorbeeld van een hele actuele opgave, waar iedere Nederlandse kern zich op de een of andere manier mee bezig houdt. Juist daarin liggen kansen verscholen: pakken we de beste (bestaande en oude) kwaliteiten bij elkaar en weten we de actuele opgaven op zo'n manier in te verweven, dat er een krachtig nieuw resultaat ontstaat. Onze identiteit wordt gedragen door het gebouwde erfgoed dat herinnert aan de achtergrond van Winterswijk. Nieuwe opgaven bieden de kans om een nieuw licht te schijnen en krachten te bundelen met de historische kwaliteiten als basis. Door het beste naar boven te halen en te koppelen aan nieuwe kansen, zetten we Winterswijk krachtig en divers neer voor de toekomst en streven we zo ook naar stabiliteit: een toekomstbestendig voortbestaan van Winterswijk.

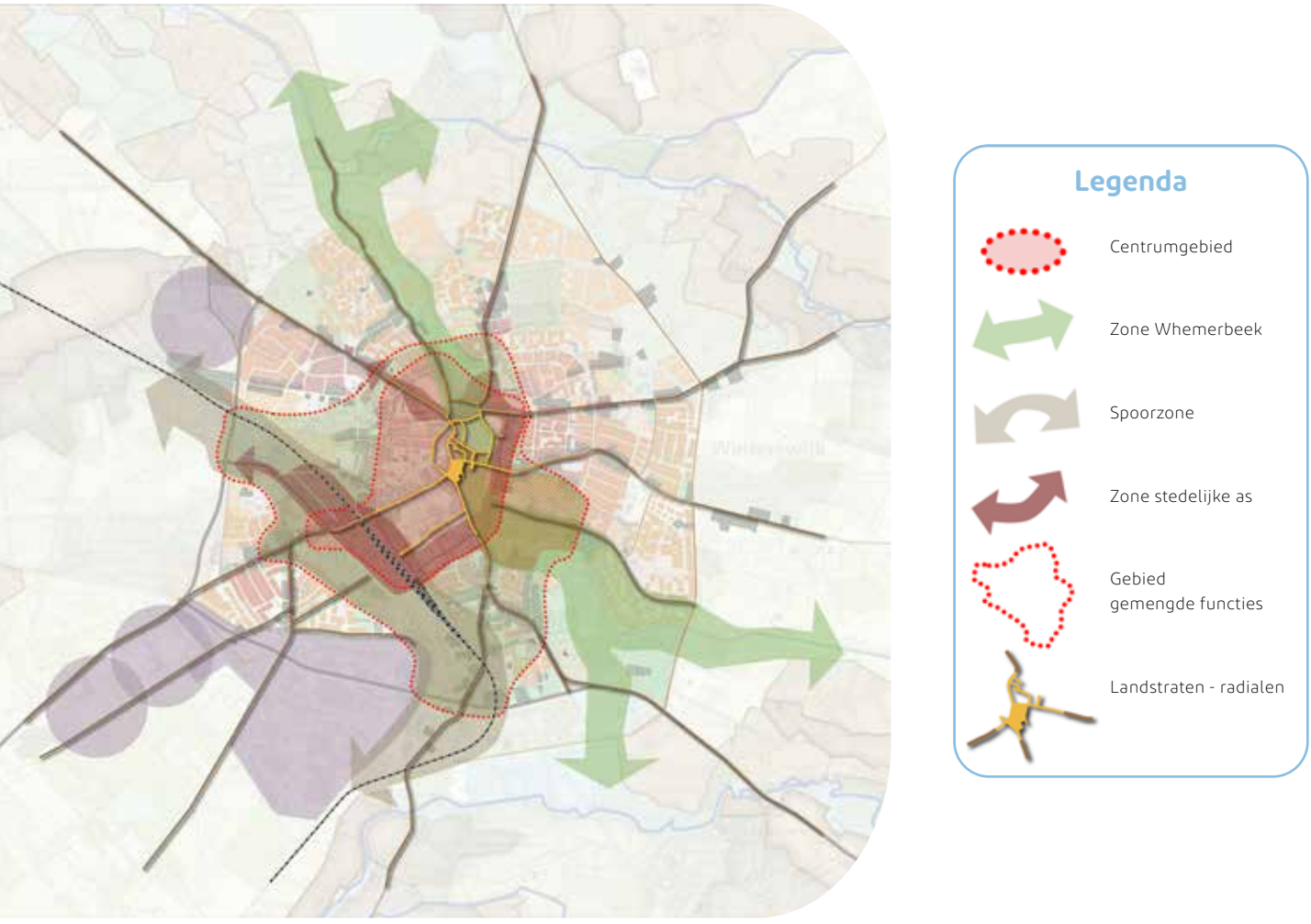

TRENDS EN ONTWIKKELINGEN 3

Als we willen weten hoe we tot een toekomstbestendig voortbestaan van Winterswijk komen, moeten we doorkijken naar de toekomst. Trends en ontwikkelingen kunnen helpen bij het in beeld brengen van wat de toekomst voor ons in petto heeft. Hieronder zijn op hoofdlijnen relevante trends en ontwikkelingen op een rijtje gezet. Gedurende het proces blijven we alert op nieuwe trends en ontwikkelingen en waar mogelijk nemen we deze mee in het opstellen van de omgevingsvisie.

Demografische ontwikkeling

Een belangrijke ontwikkeling waarmee we de komende jaren in Winterswijk mee te maken krijgen indien wij hier geen actie op ondernemen, is ontgroening en vergrijzing. Dat betekent dat het aantal inwoners gaat afnemen. Een afnemend bevolkingsaantal heeft invloed op de leefbaarheid in Winterswijk. Inwoners en bezoekers zijn nodig voor bijvoorbeeld het in stand houden van voorzieningen zoals sportverenigingen, culturele voorzieningen maar ook het functioneren van het winkelcentrum. Daarnaast kan een afname in bevolkingsaantal ook resulteren in een overschot aan woningen. Als we kijken naar het aantal huishoudens in de toekomst, dan is de verwachting dat na 2032 het aantal huishoudens gaat afnemen als we geen verdere maatregelen nemen.

Vitale leefomgeving

De veranderende demografie, de samenstelling van de bevolking, vraagt aandacht voor het vitaal houden van de leefomgeving. De inrichting van de leefomgeving heeft invloed op de gezondheid en de gezondheidsbeleving van inwoners. Een vitale leefomgeving is een breed en integraal thema. Het gaat om het welbevinden en kwaliteit van leven. De sociale basis staat hierin centraal. Dit kan gedaan worden door aandacht te besteden aan bijvoorbeeld het faciliteren van groene uitnodigende openbare ruimte die jong en oud uitnodigt tot ontmoeten,, sporten, bewegen en culturele activiteiten te ontplooien.

Daarnaast heeft een vitale leefomgeving te maken met de aanwezige milieukwaliteit. Volgens de Atlas van de Leefomgeving (www.atlasleefomgeving.nl) is over het algemeen de kwaliteit van de leefomgeving in Winterswijk goed te noemen. Voor de luchtkwaliteit wordt niet voldaan aan het onlangs verscherpte advies van de World Health Organisation (WHO). In Nederland is het lastig om aan het aangescherpte advies te voldoen. Als ge-

meente hebben we beperkte invloed op de luchtkwaliteit. Fijn stof wordt onder andere veroorzaakt door wegverkeer, houtstook en verbranding van fossiele brandstof. Overigens voldoen we wel aan de Europese normen.

Ook is het geluidsniveau op gevels van woningen als gevolg van het wegverkeer op de toegangswegen boven de streefwaarden. Het is hoe dan ook van belang om bij het opstellen van een omgevingsvisie continu rekening te houden met de milieukwaliteit van onze leefomgeving.

Wonen

Als we in Winterswijk kijken naar het onderwerp wonen, dan is het in Winterswijk nog relatief betaalbaar wonen in de nabijheid van een hoge voorzieningenstructuur die omringd is door een prachtig buitengebied. Met relatief veel laagbouw en ruime kavels biedt Winterswijk een levendige en comfortabele woonomgeving. Maar Winterswijk staat ook voor uitdagingen en kansen op het gebied van leefbaar, gezond en prettig wonen.
De huidige woningvoorraad in Winterswijk is deels verouderd. Veel woningen in de bebouwde kom zijn gebouwd in de jaren ‘60 en ‘70. Deze woningen vragen om modernisering, verduurzaming en het eventueel levensloopbestendig maken om ze toekomstbestendig te maken voor nog eens 50 a 60 jaar. Voor een deel van deze woningen is dat misschien niet mogelijk. Bijkomende uitdaging is dat groot aandeel van deze woningen niet meer in corporatiebezit is en het daardoor moeilijk is om sturing te geven aan de verduurzamingsopgave.

De vraag naar een passende woning is op dit moment groot door het woningtekort. Er is bijvoorbeeld een tekort aan sociale huurwoningen en woningen voor starters en ouderen. Als niet adequaat wordt geanticipeerd op de trend van ontgroening en vergrijzing, kan dit op lange termijn een overschot aan woningen gaan betekenen. Hierdoor wordt mogelijk niet meer geïnvesteerd in de woningen die onvoldoende toekomstbestendig zijn. Dat betekent leegstand en achteruitgang van de leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit in de buurten en wijken waar deze woningen staan.

Werkgelegenheid

Een veranderende demografische ontwikkeling en de aanwezigheid van geschikte woningen, hebben ook invloed op de toekomstige werkgelegenheid. Het creëren van bedrijvigheid en werkgelegenheid is in de randgebieden in Nederland meestal een voorwaarde om extra bewoners aan te trekken. Door de vergrijzing gaan de komende periode ondertussen veel werknemers met pensioen. Omdat de vraag naar arbeidskrachten naar verwachting hoog blijft (met name in de zorg en ambachtelijke bedrijvigheid), neemt de vraag naar nieuwe arbeidskrachten in de toekomst toe. Onvoldoende arbeidskrachten brengt het risico met zich mee dat bedrijven uit Winterswijk gaan vertrekken. Ook heeft de vergrijzing invloed op de familiebedrijven die generatie op generatie zijn doorgegeven. Wanneer blijkt dat er geen opvolging meer is, heeft dit effect op de Winterswijke bedrijvigheid en daarmee ook effect op de eigenheid van de Winterswijkse economie.

Economie

Naast de eigenheid van de Winterswijkse economie opereren ondernemers, in alle sectoren, in een omgeving waarin economische, technologische en maatschappelijke ontwikkelingen voortdurend sneller gaan. Het vermogen om je als ondernemer hierop aan te passen is steeds belangrijker om succesvol te blijven.

Er liggen grote uitdagingen zoals bijvoorbeeld in energietransitie, arbeidsmarkt, huisvesting voor werknemers en ruimte om te groeien. Het centrum blijft niet van vanzelf aantrekkelijk en is gevoelig voor online concurrentie en alternatieven in de regio. Het aanbod aan dagrecreatie is beperkt, kleinschalig en geen ‘reason to travel’. De vitaliteit van het verblijfsaanbod staat onder druk, we hebben koplopers maar ook aanbod dat sterk is verouderd. Onze bedrijventerreinen zijn vol, zonder ruimte voor groei. Onze landbouw staat onder druk van veranderende regelgeving, onzekerheid over investeringen en uitdagingen in bedrijfsopvolging.

Mobiliteit

Onze mobiliteit is in ontwikkeling. De manier waarop we ons verplaatsen gaat steeds sneller. Of dat nu te fiets, auto of openbaar vervoer is. Daarnaast is ons dagelijks patroon veranderd door bijvoorbeeld meer thuiswerken en het online aanbod. Hierdoor is de keuze voor een fijne woonplek minder afhankelijk van de werkplek als het gaat over kantoorbanen. We hebben minder reistijd en daardoor meer tijd te besteden in onze eigen woonomge-

ving. De Winterswijke bedrijvigheid staat vooral bekend om zijn maakindustrie en toerisme. Het kunnen werken vanuit huis is hier minder van toepassing.

Ook is een overgang gaande naar duurzame mobiliteit en andere mobiliteitsvormen die de nodige effecten kunnen hebben. Voorbeelden hiervan zijn het verzorgen van de laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen en het faciliteren van mobiliteitshubs, waar verschillende vervoersstromen bij elkaar komen. Daarnaast zijn we steeds meer gewend aan het online winkelen, waardoor bezorgdiensten niet meer weg zijn te denken uit het straatbeeld. Hetzelfde geldt voor de toename aan bedrijfsbusjes in woonwijken. En laten we de opkomst van de e-bike niet vergeten; dit serieuze alternatief voor autoritten wint aan populariteit bij mensen van alle leeftijden.

Door de demografische ontwikkelingen ontstaat er als gevolg van vergrijzing een groeiende minder mobiele doelgroep. Voor deze groep mensen zijn voorzieningen dichtbij huis noodzakelijk. Dat vraagt aandacht voor veilige fiets- en voetgangersverbindingen. Het openbaar vervoer speelt hierin ook een rol waarin goed gekeken dient te worden naar de bereikbaarheid binnen en buiten Winterswijk.

Water & bodem sturend

Het bodem en watersysteem in Nederland staat onder druk. De waterkwaliteit blijft achter, grondwaterstanden dalen en ook de bodemkwaliteit is vaak slecht. Dit komt door de manier waarop we bodem en water gebruiken, en door keuzes die we maken in het landgebruik. Willen we ook in de toekomst veilig en gezond kunnen blijven wonen in Nederland. Daarom is in 2022 door de Rijksoverheid de beleidslijn ‘water en bodem sturend’ ingevoerd als uitgangspunt voor de inrichting van Nederland. Water en bodem sturend wil zeggen dat het bodem-watersysteem een belangrijke rol speelt bij de inrichting van Nederland. Onze leefomgeving is daardoor beter bestand tegen klimaatverandering en voorkomen we druk op de biodiversiteit. Het is belangrijk om bij toekomstige ontwikkelingen rekening te houden met de invloed die keuzes hebben op ons bodem en watersysteem.In Winterswijk is met de Aanpak Droogte en met de gebiedsaanpak Vitaal Platteland de basis gelegd voor inzicht in het Winterswijkse water- en bodemsysteem.

Klimaat

Een andere trend en ontwikkeling waarmee we landelijk en wereldwijd te maken hebben is klimaatverandering. Deze heeft een grote impact op de fysieke en sociale leefomgeving. Het weer wordt steeds extremer, wat zich uit in het vaker voorkomen van extreme buien. Dit kan leiden tot wateroverlast en overstromingen. Tegelijkertijd is er ook steeds vaker sprake van langere droge perioden. Gevolgen van droogte zijn lage grondwaterstanden, droogvallende beken, vissterfte, boomsterfte en verminderde opbrengsten in de landbouw. Klimaatverandering uit zich ook in het vaker voorkomen van hittegolven. Deze hittegolven zijn gevaarlijk voor kwetsbare mensen en vormen een risico voor de waterkwaliteit.

De drie thema's die in Winterswijk een rol spelen zijn droogte, hitte en wateroverlast. Toekomstige korte hevige buien kunnen zorgen voor overlast, bijvoorbeeld in Winterswijk Zuid-Oost. Droogte is vooral problematisch in het buitengebied, maar laat in de bebouwde kom ook sporen na zoals droogvallen beken en sloten en afsterven van bomen. Ook kent de bebouwde kom veel plekken waar hitte risicovol is voor de gezondheid van inwoners. Voor bezoekers geldt hetzelfde. Tijdens extreme hitte is het niet uitnodigend om te winkelen in een stenig centrum. Als gemeente dienen we kansen te pakken om meer klimaatadaptieve maatregelen te nemen voor een leefbare woonomgeving.

Biodiversiteit

Een leefbare woonomgeving is daarentegen niet alleen belangrijk voor de mens. We leven samen met een groot aantal planten- en diersoorten. Vele soorten leven in het stedelijk gebied, een gebied dat refereert naar rotsachtige omgeving die ze van oorsprong gebruikte als leefgebied. Soorten als huismus, gierzwaluw en diverse soorten vleermuizen hebben het bebouwde gebied als belangrijk leefgebied.

In de afgelopen 50 jaar is het dorp Winterswijk fors uitgebreid, delen van het Winterswijkse landschap zijn veranderd in bebouwd gebied. Op enkele plaatsen zijn de restanten van het landschap intact gebleven en vormen nu de groene en blauwe dooradering van Winterswijk, zoals de Whemerbeek. Het overige groen in Winterswijk is grotendeels versnipperd aanwezig.

Door een toename van bebouwd- en verhard oppervlak, het verdwijnen van moestuinen, verstening van tuinen en intensiever gebruik van het overgebleven groen staat de biodiversiteit onder druk. In Winterswijk is bijvoorbeeld het aantal broedende stadsvogels in de afgelopen 50 jaar met circa 50% afgenomen. Een trend dat vraagt om een andere aanpak. Groen en water worden gezien als een steeds belangrijker onderdeel van ons kapitaal in het bebouwde gebied, zowel in economische zin als in de zin van leefbaarheid, gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie. De landelijke trend is om het bebouwde gebied steeds meer natuurinclusief te ontwerpen en te beheren. Dit verhoogt de waarde van de omgeving voor inwoners, dieren en planten en het verlaagt de maatschappelijke kosten. Voorbeelden hiervan zijn schonere lucht, tegengaan van wateroverlast en hittestress.

Energietransitie

Naast het veranderende klimaat en de biodiversiteit, hebben we ook te maken met een energietransitie. De energietransitie is de overgang van het gebruik van fossiele energie naar energie uit hernieuwbare bronnen. Landelijk wordt al langer ingezet op aardgasloze (nieuwbouw) wijken, plaatsen van zonnepanelen en het stimuleren van energiebesparing door bijvoorbeeld het isoleren van je woning. De uitdaging in Winterwijk met betrekking tot woningen is dat we relatief veel grote maar ook oude woningen hebben. Het energie-verbruik van de gebouwde omgeving per inwoner is in Winterswijk hierdoor bijna 10% hoger dan het Nederlandse gemiddelde.

Daarnaast zijn er nieuwe uitdagingen op het gebied van netcongestie, de overbelasting van het elektriciteitsnet. Dat betekent voor Winterswijk dat de komende jaren nieuwe aan-sluitingen voor grootverbruikers niet geleverd kunnen worden. Dit heeft gevolgen voor de uitbreidingsmogelijkheden en vestigingsmogelijkheden voor bedrijven en andere organi-saties. Ook heeft het invloed op plannen voor woningbouw, verduurzaming en elektrisch vervoer. De grootste problemen op het hoogspanningsnet zijn naar verwachting in 2030 opgelost.

Bron: F. Bosvelt

WENSEN UIT DE SAMENLEVING

4

Naast de trends en ontwikkelingen is in de eerste fase ook de samenleving benaderd om aan te geven wat hun wens is voor de toekomst van Winterswijk. Dit konden zij doen aan de hand van twee 'prikkers', een wensprikker en een opgaveprikker. De opgaveprikker is bedoeld voor organisaties (stakeholders, partners, maatschappelijke organisaties en belangenverenigingen). De andere prikker was gericht op bewoners en heet de 'wensprikker'. De wensprikker is in totaal 368 keer ingevuld en de opgaveprikker 52 keer.

Bij beide prikkers hebben de deelnemers voor acht thema's input kunnen leveren. Bij twee thema's is uiteindelijk gekozen om ze samen te voegen. Het thema 'gezond en veilig' en 'meedoen in Winterswijk' zijn samengevoegd tot het thema 'gezonde leefomgeving'. U leest de uitgebreide resultaten van de wensprikker in het participatierapport 'Ruimte. Mensen. Toekomst' van BRO. Deze is als bijlage toegevoegd aan het startdocument.

1. Leefbaar en prettig wonen

Het eerste thema gaat over de leefbaarheid, gezondheid en gemeenschapszin in Winterswijk. Bij dit thema wordt gekeken naar wat men belangrijk vindt voor de woonomgeving. Denk bijvoorbeeld aan de manier waarop we willen wonen of de aanwezigheid van voorzieningen in de buurt.

Wensen vanuit onze samenleving:

- Leefbare, aantrekkelijke en betaalbare woonvoorzieningen;
- Een toegankelijke woningmarkt voor elk type inwoner;
- Extra aandacht voor de woonsituatie van starters, senioren en hulpbehoevenden;
- Aandacht voor levensloopbestendig wonen;
- De inrichting van de openbare ruimte beter laten aansluiten bij de wensen van inwoners.

Tegenstrijdigheden:

- Enerzijds wordt gewenst om meer reuring in Winterswijk, anderzijds wordt gewenst de rust te behouden.

2. Economisch vitaal

Het thema 'economisch vitaal' gaat over de economische aantrekkingskracht van Winterswijk. Onderwerpen als werkgelegenheid, bedrijven(terreinen) en de rol van het centrum met de voorzieningen komen hier aan bod.

Wensen vanuit de samenleving:

- Een goed en aantrekkelijk winkelcentrum;
- Een compacter kernwinkelgebied;
- Diversiteit aan voorzieningen, van medisch en sociaal tot cultureel;
- In stand houden van het ziekenhuis;
- Uitbreiden van de bedrijventerreinen op een duurzame manier;
- Een economisch sterker Winterswijk met meer werkgelegenheid.

Tegenstrijdigheden:

- Enerzijds wordt gewenst om een groener centrum, anderzijds wordt gewenst dat er meer parkeerplaatsen dienen te komen

3. Bereikbaar en toegankelijk

Bij het thema 'bereikbaar en toegankelijk' gaat het over onder meer de verkeersveiligheid en mobiliteit in Winterswijk en de manier waarop we ons verplaatsen in Winterswijk.

Wensen vanuit de samenleving:

- Meer ruimte voor fietsers en voetgangers;
- Verkeersonveilige plekken in Winterswijk aanpakken;
- Meer bushaltes in het centrum;
- Meer deelfietsen;
- Aandacht voor betere verbinding met Duitsland.

Tegenstrijdigheden:

- Enerzijds wordt een autoluw centrum gewenst anderzijds wordt meer ruimte gevraagd om te parkeren.

4. Aantrekkelijk en waardevol

Het thema 'aantrekkelijk en waardevol' richt zich op ruimtelijke kwaliteiten van Winterswijk. Denk aan groen, landschap en cultuurhistorie.

Wensen vanuit de samenleving:

- Behoud en versterk de mooie natuur;
- Bewaak de identiteit en eigenheid van Winterswijk;
- Waardeer onze cultuurhistorie. Onder meer met financiële ondersteuning;
- Zorg voor een goede balans tussen rust en levendigheid;
- Nieuwe ontwikkelingen moeten passen bij de identiteit van Winterswijk.

5. Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

Dit thema richt zich op het veranderende klimaat en de gevolgen hiervan voor Winterswijk. Aan welke manieren denken we om de woningen en openbare ruimte te verduurzamen?

Wensen vanuit de samenleving:

- Behoud het groene karakter van Winterswijk, maar zorg ook voor verdere vergroening in Winterswijk;
- Maak het voor inwoners aantrekkelijker om duurzame keuzes te maken;
- Voer de discussie rond het wel/niet plaatsen van windmolens en zonnepanelen.

6. Gezonde leefomgeving

Het thema gezonde leefomgeving gaat over het hebben van een aantrekkelijk omgeving, waarin men zich thuis voelt en waar iedereen gestimuleerd wordt om te sporten, spelen, bewegen en ontmoeten.

Wensen vanuit de samenleving:

- Zorg voor meer handhaving en politie, bijvoorbeeld om de vuurwerkoverlast terug te dringen;
- Behoud het ziekenhuis;
- Maak de zorg laagdrempeliger en toegankelijker.
- Meer inzetten op sport, spel, evenementen en entertainment;
- Zorg voor (hoogwaardige) sportvoorzieningen. Sport brengt mensen samen;
- Winterswijk moet een fijne plek zijn voor elke inwoner, vooral de jongere inwoners vragen om aandacht;
- Optimaliseer de uitgaansgelegenheden om jongeren te binden aan Winterswijk.

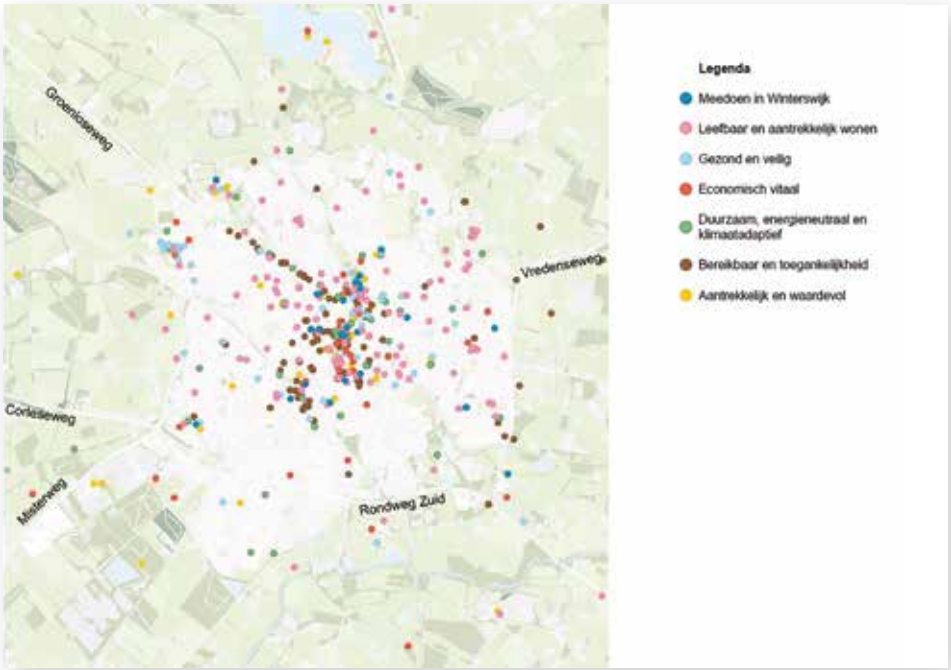

OPGAVEN ONS WINTERSWIJK

5

Nu we een beeld hebben over ons ontstaan, de trends en ontwikkelingen en de wensen vanuit de samenleving, kunnen we de opgaven voor Winterswijk formuleren. Dit heeft geresulteerd in twee kernopgaven met daaronder zes deelopgaven. De opgaven zijn een eerste aanzet tot de opgaven die nodig zijn om Winterswijk in de toekomst krachtig, divers en stabiel te houden.

5.1 KERNOPGAVE 1: HET VISITEKAARTJE VAN WINTERSWIJK

Denken we aan de positie van Winterswijk: hoe Winterswijk zich lokaal, regionaal en landelijk presenteert, dan valt het prachtige landschap als eerste kwaliteit op. Gevolgd door het levendige centrum dat vooral in de (Eu)regio in trek is en ook aan eigen bewoners een goed woonklimaat biedt. Toch lijkt het erop dat veel van 'het succes van Winterswijk' op z'n natuurlijke beloop is ontstaan, met relatief weinig aansturing. Omdat de leefbaarheid en toekomstbestendigheid ook drijven op die natuurlijke succesfactoren, dringt het besef door dat we veel meer kunnen en moeten inzetten op 'de kracht van Winterswijk'. De identiteit en kwaliteit en daarmee dus de herkenbaarheid van Winterswijk, zijn essentieel om inwoners en ondernemers hier te houden en nieuwe groepen aan ons te binden. Winterswijk onderscheidt zich ten opzichte van andere grote kernen niet door bijvoorbeeld werkgelegenheid, bereikbaarheid of de ligging in een breed (stedelijk) netwerk. Het onderscheidt zich wél met de landschappelijke kwaliteit, samen met de dorpse gezelligheid en de stadse voorzieningen. Winterswijk moet het hebben van haar eigen kwaliteiten en zichzelf daarmee krachtiger en toekomstbestendiger neerzetten.

5.2 KERNOPGAVE 2: VERGRIJZING EN EMIGRATIE: HOE BLIJVEN WE ALS GROTE KERN VITAAL?

Een groot vraagstuk voor Winterswijk is de vergrijzing samen met ontgroening. De vergrijzing zet door en veel jongeren trekken voor studie en werk weg uit Winterswijk. Doen we niets, dan wordt op korte termijn het gevolg door de scheefgroei in onze bevolkingssamenstelling merkbaar. Dit gaat leiden tot afname van onze bevolking. Ook ontstaat op korte termijn een grotere vraag naar zorg. Mensen worden steeds ouder en het aandeel ouderen neemt toe. Ouderen wonen vaker zelfstandig en vaak ook alleen. De druk op de formele en informele zorg (mantelzorg) wordt hierdoor groter. Er is voldoende arbeidskracht nodig om de formele zorg in te richten, maar ook familie om bijvoorbeeld mantelzorg op te vangen.

Tegelijkertijd krijgt Winterswijk ook te maken met ontgroening. Ontgroening zorgt ervoor dat jongeren wegtrekken en dat heeft effect op de arbeidsmarkt. Ook heeft de ontgroening effect op het in stand houden van voorzieningen zoals scholen, cultuur, sport en het verenigingsleven waar Winterswijk om bekend staat. Als mensen minder gebruik maken van deze voorzieningen, wordt ook de leefbaarheid als geheel aangetast. Er dreigt een spiraal omlaag van een steeds minder vitale lokale economie, minder voorzieningen en uiteindelijk ook leegstand van vastgoed. We moeten proberen die spiraal de komende tien jaren vóór te zijn en voorzieningen ook in mindere tijden te behouden. We moeten iets aan onze demografie doen. Nu landelijk steeds meer discussie is of het nog wel verstandig is om in lager gelegen gebieden van Nederland woningen te gaan bouwen, ontstaan er wellicht kansen.

5.3 KERNOPGAVE 3: GASTVRIJ WINTERSWIJK

Winterswijk trekt jaarlijks een groot aantal bezoekers: toeristen, dagjesmensen, Duitse bezoekers en bezoekers uit de regio. Grote trekkers zijn ons mooie landschap en het succesvolle centrum. Hoewel Winterswijk zelf ca. 29.000 inwoners telt, past het centrumaanbod bij een middelgrote stad van ca. 70.000 inwoners. Winterswijk is gastvrij en ontvangt allerhande bezoekers en nieuwe Winterswijkers met een warm welkom.

Gastvrijheid en onderlinge betrokkenheid is een basiswaarde voor Winterswijk. Voor onze vitaliteit in de toekomst is het van groot belang dat we nieuwe inwoners aantrekken en ons open en uitnodigend blijven opstellen. Onze voorzieningen draaien op arbeidskracht en gebruikers (bewoners en veel bezoekers). Daarom is het belangrijk om ons wervend op te stellen naar de toekomst en nieuwe inwoners aan te trekken: mensen die willen wonen én werken in Winterswijk, en zo net als vroeger de gemeenschap samen vitaal houden. Gezien de lopende vergrijzing en ontgroening moeten we de opgave hierin niet onderschatten: het is niet alleen gastvrij blijven, maar een flinke stap extra doen om Winterswijk als gemeenschap overeind te houden.

Bezoekers en inwoners vormen samen de gouden combinatie: het voorzieningenniveau en dus het aanbod voor eigen inwoners bestaat dankzij de grote aantallen bezoekers en toeristen die Winterswijk trekt. Met andere woorden: inwoners profiteren mee van de toeristische aantrekkingskracht. Ons gastvrij blijven opstellen en zorgen dat we Winterswijk samen nog flink aantrekkelijker en wervender maken is dus een stevige opgave en van cruciaal belang voor de toekomstbestendigheid van Winterswijk. Zoals omschreven in de Reis van Winterswijk maken we de toekomst samen met onze inwoners, ondernemers, toeristen en dagjesmensen, bezoekers uit de (EU)regio, arbeidsmigranten en statushouders.

Krachtig, divers en stabiel: een stevige positie borgen

De opgave die uit deze eerste twee kernopgaven blijkt, is:

> We moeten de mogelijke neerwaartse spiraal weten te keren naar een positieve ontwikkeling. We moeten inzetten op een fysieke en sociale omgeving, die aantrekkend werkt en zich aantrekkelijk presenteert. Daarmee weten we méér te halen uit de kwaliteiten die er nu al zijn en zijn we beter toegerust op eventuele schommelingen en tegenslagen. Daarnaast moeten we nadenken over de demografie van Winterswijk. Gaan we opnieuw inwoners aantrekken en zelfs (passend) groeien of laten we de demografische ontwikkelingen op zijn beloop? Welke keuze het ook wordt, we moeten rekening houden met het in stand houden van onze krachtige en stabiele kern, waarmee de leefbaarheid gegarandeerd blijft. 'Krachtig zijn' gaat om weerbaarheid, maar ook om kwaliteit bieden en daarmee uitnodigend en aantrekkend werken. Stabiliteit is waar we naar toe moeten. Diversiteit hebben we nodig voor een evenwichtige bevolkingsopbouw en -samenstelling. Diversiteit is ook de kernwaarde die overal in Winterswijk terugkomt en die we moeten behouden en koesteren: als kwaliteit van landschap, het dorpse en in het centrum en in het aanbod van bedrijven, zorg, cultuur en voorzieningen.

Op deze twee basisopgaven volgt een zestal deelopgaven die ingaan op de kenmerken en de specifieke opgaven van Winterswijk.

5.4 DEELOPGAVE 1: EEN ATTRACTIEF (GROTER) KERNGEBIED

Op dit moment heeft Winterswijk een goed functionerend centrum, als het gaat om winkel- en horeca-aanbod en de aantrekkingskracht die dat heeft op bezoekers. Leggen we de aandacht breder, dan liggen er voor het centrale gebied van Winterswijk nog kansen. Centrumkwaliteit gaat niet alleen over aanbod, maar (naast online kopen) steeds meer ook over beleving door ons als gebruikers. Het centrum is een plek waar je naar toe trekt om elkaar te ontmoeten en er met een rijk aanbod geïnspireerd wordt. Een 'rijk aanbod' in de zin van het totaalplaatje: met een comfortabele en groene openbare ruimte, oude en nieuwe gebouwen die samen met een gevarieerd pakket van winkels, horeca en cultuur, uitnodigend werkt. De (rijdende en geparkeerde) auto in het centrum geeft enerzijds gemak aan de automobilist, maar werkt ook belemmerend voor de centrumbeleving en nieuwe kansen.

Kijken we wat verder, dan heeft Winterswijk eigenlijk een groter kerngebied waarin gemengde functies en verschillende gebouwtypen voorkomen. Daaronder vallen de spoorzone, de Whemerbeekzone, de stedelijke as en textielgebieden zoals de Morse.

Een mooie verdeling: Winterswijk is eigenlijk een heel groot dorp, met rustige woongebieden en de meer monofunctionele gebieden (een gebied dat voornamelijk voor één specifieke activiteit of doel gebruikt wordt) aan de randen en de gemoedelijkheid van het oude dorp. Richting het kerngebied wordt dat dorpse beeld doorspekt met wat je met recht 'stadse allure' kunt noemen: stadse panden, industrieel erfgoed uit het textielverleden, de villa's die daarbij hoorden maar ook de oude ambachtspanden, hotels en etablissementen.

Samen met het centrum biedt dit gebied de kans om Winterswijk van binnenuit verder te ontwikkelen. Hier vinden we verschillende functies, plekken en ruimtes die de eigen kwaliteit van het gebied vormen. Erfgoed, industrieel en zowel stedelijke als dorpse elementen zijn de basis en drijvende kracht voor nieuwe ontwikkelingen. Hier kunnen we opgaven en ambities koppelen en daar ook een veelzijdige vernieuwing mee bereiken. Niet hetzelfde als het centrum, maar aanvullend daarop. We kunnen hier vergroenen, betere plekken en verbindingen maken. Mogelijk ontstaat in dit perspectief ruimte om (flexibele) woonvormen voor nieuwe doelgroepen aan te bieden, met de nabijheid van voorzieningen als duidelijke meerwaarde. Ook bedrijvigheid, specifieke of ruimtevragende functies kunnen zich (blijven) nestelen in dit gebied. In dit gebied ligt ook de oplossing om tot een toegangs- en parkeersysteem te komen, dat comfortabeler voor de bezoeker wordt én ontwikkelingen in het centrum mogelijk maakt.

De grotere kern van Winterswijk met het centrum als middelpunt, vormt zodoende een kansrijk gebied om meervoudige ambities te realiseren. De opgaven zijn ingewikkeld en samenhangend. Toch is de kwaliteitswinst en diversiteit van het aanbod net zo zeer veelzijdig. In dit gebied bestaat de kans om de kern van Winterswijk krachtig en divers voor de toekomst vorm te geven en daarmee zowel weerbaar als stabiel in positie te zetten.

Bron: F. Bosvelt

5.5 DEELOPGAVE 2: LEEFBAAR EN PRETTIG WONEN IN DE KOM

We zijn te weten gekomen dat Winterswijk een aantrekkelijk woonklimaat heeft, maar ook de uitdaging heeft met betrekking tot de verouderde woningvoorraad. De verduurzaming van woningen, zowel bouwtechnisch als energetisch, wordt een grote opgave. Daarnaast is het voor bepaalde groepen lastig om een woning te vinden. Denk hierbij aan starters of senioren die een appartement of niet-traditionele woning willen. Extra woningen (voor de juiste doelgroep) zijn nodig, onder meer door uitbreiding van de sociale woningvoorraad. De huidige woningbouwplannen spelen voornamelijk in op de actuele vraag. Waar zetten we in de toekomst extra op in om Winterswijk leefbaar te houden en hoe past dit binnen de demografische ontwikkeling van Winterswijk? Op welke manier gaan we om met wisselende behoeftes door de tijd heen? Hoeveel meer woningen zijn dan nodig en zijn we daarvoor bereid om de bebouwde kom uit te breiden?

Naast de programmatische en bouwtechnische vragen, spelen er ook vraagstukken in de leefomgeving. Hoe zorgen we voor een aantrekkelijke openbare ruimte die alle leeftijdsgroepen uitnodigt en uitdaagt tot bewegen, ontmoeten, spelen en sporten? De specifieke opgaven over vergroenen, meedoen, (gezond) leven en spelen en duurzame mobiliteit komen hier bij elkaar.

5.6 DEELOPGAVE 3: DE WINTERSWIJKSE (DUURZAME) MOBILITEITSOPGAVE

Mobiliteit gaat over het verbinden van mensen en plekken en draagt bij om mensen toegang te bieden tot voorzieningen en elkaar te ontmoeten. Daarin zit continue de keuze om van A naar B te verplaatsen, waarbij een ieder een keuze maakt in het tijdstip, de route en het voertuig. De druk op de openbare ruimte en de opgave om deze mooier, aantrekkelijker, groener en klimaatadaptiever te laten zijn, maakt dat de positie van gemotoriseerd verkeer in het straatbeeld verandert. Het besef ontstaat om ruimte te geven aan andere aspecten van een leefbare gemeenschap, zoals ontmoeten-spelen-bewegen en ruimte voor groen, water en biodiversiteit. Bij toekomstige ontwikkelingen moeten we bovendien rekening houden met hoe we ons gezonder en actiever gaan verplaatsen.

In het mobiliteitsnetwerk blijft altijd onderscheid bestaan tussen straten voor doorgaand verkeer versus straten waarbij verblijven centraler staat (woongebieden en winkelgebieden, bijvoorbeeld). Op welke wijze en in welke mate gemotoriseerd verkeer hier een plek in heeft is een gezamenlijke keuze. Voorop staat dat de autologica (het denken vanuit de auto als vervoersmiddel) losgelaten moet worden. Tegelijkertijd is veiligheid van groot belang. Hierbij speelt verkeersintensiteit en snelheid een rol. Omdat het beeld in Nederland nog steeds niet positief is als je kijkt naar verkeersongevallen, is de noodzaak om verkeersveiligheidsrisico's te beheersen groot. Snelheidsverlaging is een belangrijk aanknooppunt om gemeenten verkeersveiliger te maken, zonder impact van doorstroming.

Specifiek voor Winterswijk tekenen zich enkele cruciale opgaven al scherper af. In de schil rondom het centrum ligt de kans om te werken aan:

- de vindbaarheid van het centrum,
- herkenbare parkeergelegenheden en
- betere wandelverbindingen naar en door het centrum.

Dit betreft een samenhangende opgave. Zowel om te komen tot een goed ontsluitingssysteem, als om op de juiste manieren het centrum te ondersteunen én om verdere ontwikkelingen in het centrumgebied mogelijk te maken. Dit is van belang ten behoeve van onze inwoners in de bebouwde kom en het buitengebied, maar ook de vele toeristen die Winterswijk graag bezoeken. Een tweede opgave zijn de fietsroutes tussen landschap en kern en vanuit de wijken. Deze vragen om meer aandacht. De fietser komt onderweg veel belemmeringen tegen in de vorm van onoverzichtelijke kruisingen en extra bewegingen. Betere fietsroutes, maar ook stallingsmogelijkheden, ondersteunen de mogelijkheid voor inwoners om met de fiets naar het centrum te gaan. Daarnaast verbetert de vindbaarheid van het centrum voor recreanten en bezoekers en daarmee ook de koppeling landschap – centrum.

Winterswijk heeft twee treinstations die ervoor zorgen dat we in verbinding staan met de regio. Samen met de busverbinding is het van belang dat het openbaar vervoer optimaal blijft ten behoeve van onze regionale bereikbaarheid, maar ook de lokale verbinding met het oog op de toekomstige vergrijzing en verbinding met het buitengebied. De Achterhoek zet in op het realiseren van de Regio expres tussen Doetinchem en Arnhem. Dat betekent ook een tijdswinst voor de Winterswijkse reiziger en bezoeker. Goed openbaar vervoer draagt bij aan het in stand houden van het voorzieningenniveau.

5.7 DEELOPGAVE 4: EEN GROEN EN LEVEND DORP

Winterswijk lijkt groen, maar dat zit vooral in de aanwezigheid van het landschap. De bebouwde kom van Winterswijk kent weinig en vooral versnipperd groen en is relatief versteend. Zoals in hoofdstuk 3 is beschreven staat de biodiversiteit onder druk. Dit is ook te zien bij de ontwikkelingen met betrekking tot klimaatverandering. Er valt veel te winnen op verschillende schaalniveaus en met verschillende uitwerkingen. We moeten aan de slag met klimaatverandering en biodiversiteit. Vergroenen helpt om een gezondere en natuur inclusieve leefomgeving te maken en draagt bij aan een aantrekkelijke openbare ruimte. We passen ons aan het veranderende klimaat aan, door te werken aan de wateropgave (droogte en wateroverlast voorkomen), door te vergroenen ten behoeve van verkoeling en hittestress te beperken.

Daarnaast proberen we klimaatverandering tegen te gaan door de CO2-uitstoot zoveel mogelijk terug te brengen. Doel is een 55% lagere CO2 uitstoot in 2030 en klimaatneutraal in uiterlijk 2050. Dit betekent dat de hele gebouwde omgeving aardgasvrij wordt en dat we zoveel mogelijk energie gaan besparen, bijvoorbeeld via isoleren. Daarnaast gaan we steeds meer duurzame energie opwekken en zetten we in op natuurinclusief en circulair (ver)bouwen, met meer duurzame (biobased) bouwmaterialen.

5.8 DEELOPGAVE 5: MEEDOEN IN WINTERSWIJK

Winterswijk biedt als regiokern een groot en divers woongebied en kent ook een diversiteit aan bewonersgroepen en leefstijlen. Het demografische dilemma is al benoemd in opgave 2, als grote opgave om Winterswijk vitaal en evenwichtig te houden. Daarnaast is de vraag hoe we een goed en gezond leefmilieu kunnen bieden voor de huidige inwoners en iedere inwoner actief deel kunnen laten blijven van onze samenleving. Met het oog op vergrijzing komt mogelijk eenzaamheid meer om de hoek kijken. En ook inwoners met een laag inkomen hebben het vaak moeilijk om rond te kunnen komen. Maar het kunnen laten sporten van kinderen of het kunnen aansluiten bij een muziekvereniging zijn ook belangrijke activiteiten voor de ontwikkeling van een kind, maar ook voor volwassenen. Met andere woorden: we moeten de sociale basis voor onze inwoners in stand houden. De vraag is op welke (verschillende) manieren we inwoners kunnen ondersteunen en inspireren. In grote lijnen kent dit drie invalshoeken:

- ondersteuning vanuit het sociaal domein voor inwoners die dat nodig hebben;
- het faciliteren van een gezonde en uitnodigende leefomgeving;
- via (ruimtelijke) bijdragen aan maatschappelijke- en culturele voorzieningen en het verenigingsleven.

De eerste invalshoek krijgt vorm in de Visie Sociaal Domein. Voor de omgevingsvisie zijn de laatste twee opgaven van belang.

5.9 DEELOPGAVE 6: ECONOMISCH (VEELZIJDIG) VITAAL

Winterswijk heeft een veelzijdige economie:

- Een winkelcentrum met een regionale functie en een bijzondere aantrekkingskracht op de Duitse consument.
- Een sterke industrie, handel en bouwnijverheid, met veel bedrijven die in kwaliteit en innovatie in de top van hun segment opereren, landelijk en internationaal.
- Een landbouwsector die binnen het coulisselandschap efficiënt en slim met haar ruimte en productie omgaat.
- Recreatieondernemers die er met een divers aanbod voor zorgen dat Winterswijk het grootste aantal toeristische overnachtingen van de Achterhoek realiseert.
- Een complete zorgvoorziening met daarbinnen een prominente plek en regiofunctie voor het ziekenhuis.

Bron: R. Rensink

Onze veelzijdige bedrijvigheid is historisch gegroeid vanuit een combinatie van lokaal ondernemerschap, geografische ligging en het prachtige landschap. Deze diversiteit is de economische kracht van Winterswijk. Het maakt onze economie minder kwetsbaar en de arbeidsmarkt veelzijdig. De verschillende sectoren en kernkwaliteiten versterken elkaar:

- Het centrum draagt bij aan toeristische aantrekkelijkheid en de toeristische gast draagt bij aan een sterk centrum.
- Landbouw, recreatie en natuur beherende organisaties onderhouden ons nationale landschap en maken het aantrekkelijk voor inwoners en bezoekers.
- Het aantrekkelijke woon- leefklimaat, met een hoog voorzieningenniveau is de belangrijkste vestigingsplaatsfactor voor industrie, handel en bouwnijverheid. Deze sectoren zijn een belangrijke pijler voor het in stand houden van werkgelegenheid en ons hoge voorzieningenniveau.
- Onze grensligging en gastvrijheid maakt Winterswijk aantrekkelijk voor grote aantallen Duitse gasten. De Duitse gasten zijn de economische pijler voor een aantrekkelijk centrum, vele malen groter dan passend bij ons inwonersaantal.

Ontwikkelingen in woon-werk-leefbalans en in klimaat maken de Achterhoek en zeker Winterswijk steeds aantrekkelijker. Recreatie en toerisme groeit. Winterswijk is een parel die daar op in kan spelen. Het Steengroeve museum heeft potentieel een landelijke en internationale aantrekkingskracht, die kan bijdragen aan verlenging van het toeristische seizoen en het aantrekken van nieuwe doelgroepen. Het winkelcentrum kan de winnende formule zijn met een steeds sterkere regionale positie. Met een nieuw bedrijventerrein wordt ontwikkelruimte geboden aan ons bedrijfsleven in duurzaamheid, beeldkwaliteit en landschappelijke inpassing. Met WCL en Vitaal Platteland heeft de gemeente een sterke samenwerking en denkkracht voor succesvol ondernemerschap in het buitengebied. Winterswijk ligt niet geïsoleerd. We zijn onderdeel van een sterke economisch-maatschappelijke samenwerking in de regio Achterhoek en maken deel uit van een sterke, omvangrijke Euregio in het economische hart van Europa.

In de toekomst dient ruimte te zijn voor groei, in balans met de omgeving en versterkend aan onze kernkwaliteiten. Op deze manier houden we de Winterswijkse economie vitaal.

HOE NU VERDER? 6

De opgaven van ONS Winterswijk zijn geformuleerd en deze bieden een basis om een verdere stap naar het opstellen van de omgevingsvisie te zetten. Na vaststelling van het Verhaal van Winterswijk starten we met fase 2. In fase 2 gaan we met elkaar uitvoering geven aan de opgaven van Winterswijk. Dat betekent dat we richting en keuzes gaan maken om de juiste koers voor Winterswijk te bepalen.

Voor fase 2 is een startnotitie opgesteld waarin we ingaan op onder meer de doelstelling, resultaat, uitgangspunten en planning om tot de omgevingsvisie te komen.

BIJLAGEN 7

1. Vastgesteld participatieplan
2. Rapport participatie resultaten
3. Infographic Verhaal van Winterswijk
4. Startnotitie fase 2

Contact

Gemeente Winterswijk

Stationsstraat 25, 7101 GH Winterswijk

Telefoon: (0543) 543 543

Email: omgevingsvisie-toekomst@winterswijk.nl

Website: www.winterswijk.nl/omgevingsvisie

ONS Winterswijk

*Samen*werken aan onze toekomst

gemeente Winterswijk